

تحلیل و بررسی عوامل مؤثر بر فروش آثار نقاشان معاصر ایران؛ مطالعه موردی: حراج تهران، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ ه.ش

جواد علی‌محمدی اردکانی^۱، سارا موسائی سنجری^{۲*}

^۱ استادیار گروه نقاشی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.
^۲ کارشناس ارشد پژوهش هنر، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

(دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۷ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۲۸)

چکیده

یکی از مهم‌ترین مباحث در حوزه هنر، مسئله خرید و فروش تابلوهای نقاشی است. با تأسیس خانه حراج تهران، خرید و فروش آثار نقاشی هنرمندان معاصر ایرانی شکل جدیدی گرفت و آثار با دارا بودن ویژگی‌هایی خاص با قیمت‌هایی متفاوت ارزش گذاری شدند. از طرفی ایجاد بحران‌های اقتصادی مانند تورم و افزایش قیمت دلار آزاد در سال‌های اخیر می‌توانست بر ارزش گذاری، تعیین قیمت و میزان فروش آثار هنری اثرگذار باشد. هدف مقاله، بررسی عوامل مؤثر بر فروش آثار نقاشی و تأثیر نوسانات قیمت دلار آزاد بر میزان فروش آثار نقاشی در حراجی تهران است. در این راستا چنین سؤالاتی مطرح است: ۱. عوامل مؤثر بر فروش آثار نقاشان معاصر ایران کدامند؟ ۲. چگونه شرایط و بحران‌های اقتصادی می‌تواند بر میزان فروش آثار نقاشی معاصر ایران تأثیرگذار باشد؟ و پژوهش در صدد پاسخگویی به سؤالات خواهد بود. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و شیوه جمع‌آوری اطلاعات، اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای است. در این راستا، آثار فروخته شده پنج هنرمند (بهمن محمصص، سهراب سپهری، محمد احصایی، آیدین آغداشلو و فرهاد مشیری) در حراجی تهران سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۹ به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است. نتایج نشان می‌دهد خصوصیات فیزیکی آثار در ارزش گذاری و فروش آن تأثیری مستقیم دارد. دلار و تورم نیز بر میزان فروش و قیمت گذاری آثار، اثرگذار بوده به طوری که اگرچه قیمت نهایی فروش آثار در حراجی تهران بر حسب تومان افزایش داشته ولی با در نظر گرفتن تورم، ارزش ریال و قیمت دلار آزاد در زمان برگزاری هر دوره از حراج، فروش هر دوره همراه با افزایش تورم و نرخ دلار کاهش یافته است.

واژگان کلیدی

حراج تهران، بازار هنر، هنر نقاشی، هنرمندان نقاش معاصر ایران.

مقدمه

یکی از بسترهای مهم و اثرگذار در زمینه شکوفایی، رشد و اشتغال‌زایی در کشور، اقتصاد هنر است. خرید و فروش آثار هنری علی‌الخصوص تابلوهای نقاشی در بازار هنر از جایگاه مهم و ویژه‌ای برخوردار است و علاوه بر نقشی که در حوزه اقتصادی ایفا می‌کند، سبب وسعت بخشی به دامنه شناخت آثار هنری و آشنایی مردم با هنر نقاشی می‌شود. از آنجایی که رشد بازار هنر با شرایط اقتصادی کشورها رابطه مستقیم دارد، بررسی پویایی بازار هنر در کشورهای در حال توسعه نیز می‌تواند با شرایط اقتصادی آن کشورها در ارتباط باشد (جهانبخش و حواله‌دار، ۱۳۹۵: ۱۲۶).

در سال‌های اخیر، با افزایش فعالیت گالری‌ها و برپایی حراجی‌ها، این امکان به وجود آمد تا در راستای دستیابی به رشد اقتصادی، خرید و فروش آثار هنری در اولویت قرار گیرد. در اکثر کشورهای دنیا بازار هنر روزبه‌روز در حال گسترش بوده و سالانه میلیاردها دلار در جهان و میلیاردها تومان در ایران برای خرید آثار هنری خصوصاً تابلوهای نقاشی پرداخته می‌شود؛ بنابراین می‌توان ادعا داشت که حراجی‌ها رویکردی بسیار مهم در راستای پیشرفت اقتصادی محسوب و سبب رشد و شکوفایی اقتصادی در کشور می‌شوند. با تأسیس خانه حراج تهران در ۲۹ خردادماه سال ۱۳۹۱، چشم‌انداز نوینی از ارائه آثار هنری در ایران به وجود آمد و این خانه حراج به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکزی که به معرفی آثار هنری کلاسیک، مدرن و معاصر ایران از هنرمندان معاصر ایرانی به مخاطبان، کلکسیونرها و مجموعه‌داران هنری می‌پردازد و همچنین خرید و فروش آثار هنرهای تجسمی هنرمندان ایرانی خصوصاً آثار نقاشی در آن صورت می‌گیرد، دیدگاهی نو در جهت ارزش‌گذاری بر آثار هنری خلق کرد.

در ایران حراجی‌ها بسیار نوپا و نوظهور می‌باشد ولی با این حال چرخ اقتصادی به‌خصوص حوزه هنرهای تجسمی را به حرکت در آورده است (رنگ‌چیان و نسل‌شاملو، ۱۳۹۴: ۱۴۱).

خانه حراج تهران اگرچه تنها نزدیک به یک دهه از زمان تأسیس می‌گذرد، اما در طول همین سال‌های فعالیت خود، توانست نقشی پررنگ در جهت رونق بخشیدن به بازار فروش آثار هنری در ایران ایفا کند. اما نکته قابل توجهی که وجود دارد، تأثیر تورم و رشد نرخ دلار بر فروش آثار هنری در حراج تهران است که در پژوهش حاضر سعی بر آن بوده تا مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. از اهداف پژوهش حاضر، بررسی عواملی است که بر فروش آثار هنرمندان نقاش ایرانی در حراج تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ نقش داشته و همچنین تأثیر تورم و قیمت دلار آزاد بر میزان فروش و قیمت‌گذاری آثار نقاشی مد نظر است. بنابراین تحقیق پیش‌رو در تلاش است با بررسی آثار نقاشی از پنج هنرمند معاصر ایرانی (بهمن محمصص، سهراب سپهری، محمد احصایی، آیدین آغداشلو و فرهاد مشیری) که در ۹ دوره از حراج تهران، طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ به فروش رفته به این موضوع بپردازد. بنابراین در راستای تحقیق پیش‌رو چنین سؤالاتی مطرح گشت: ۱. عوامل مؤثر بر فروش آثار نقاشان

معاصر ایران کدام‌اند؟ ۲. چگونه شرایط و بحران‌های اقتصادی می‌تواند بر میزان فروش آثار نقاشی معاصر ایران تأثیرگذار باشد؟ و پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به سؤالات طرح‌شده خواهد بود. اهمیت و ضرورت تحقیق، لزوم شناخت عوامل اثرگذار بر فروش آثار نقاشی و نقش بحران‌های اقتصادی همچون تورم و نرخ دلار بر میزان فروش آثار هنری است که هنرمندان نقاش ایرانی، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان رشته هنر را با اقتصاد هنر و بازار خرید و فروش آثار نقاشی بیشتر آشنا خواهد کرد؛ خاصه اینکه چنین تحقیقاتی به هنرمندانی که به فروش آثارشان می‌پردازند و یا در گالری‌ها و حراجی‌ها حضور دارند و یا قصد دارند در بازار فروش آثار حضور یابند، کمک شایانی خواهد کرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی و با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. جمع‌آوری اطلاعات به شیوه اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل همه هنرمندانی است که آثارشان در حراج تهران، طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ شرکت داشته است و حجم نمونه مورد بررسی در پژوهش، پنج هنرمند (بهمن محمصص، سهراب سپهری، محمد احصایی، آیدین آغداشلو و فرهاد مشیری) است که آثارشان (مجموعاً ۳۷ اثر) طی بازه عنوان‌شده به فروش رفته است. در انتخاب حجم نمونه، بالاترین میزان مبلغ فروش آثار در حراجی تهران و محبوبیت هنرمندان نام‌برده در حراجی‌های بین‌المللی مدنظر بود.

پیشینه پژوهش

محمد رضا مریدی و معصومه تقی‌زادگان در مقاله «عرضه و فروش آثار نقاشی در ایران» که در مجله جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، شماره ۱، در سال (۱۳۸۷) به چاپ رسیده است، با بررسی چندین نگارخانه در شهر تهران، عوامل اثرگذار در فروش آثار نقاشی را به چهار دسته تقسیم کرده است: ۱. ویژگی‌های فردی و اجتماعی هنرمند، ۲. ویژگی‌های بصری و زیباشناختی تابلوهای نقاشی، ۳. نقش نگارخانه‌ها و واسطه‌ها در فروش تابلوهای نقاشی، و ۴. قیمت‌گذاری و سازوکار بازار هنر. هدف محققان، شناخت قواعد نظام عرضه و فروش تابلوهای نقاشی بوده است. محققان به این نتیجه رسیدند که رابطه‌ای میان عوامل زیباشناسی (مانند: سبک، تکنیک، شگردهای بصری و غیره) و عوامل غیرزیبایی‌شناسانه (مانند: سن، جنسیت نقاش و ویژگی‌های کالبدی اثر مانند: اندازه و غیره) بر قیمت آثار هنری وجود دارد. در پایان، کشف رابطه میان این متغیرها، نشان‌دهنده قواعد پایدار و مشترک میان ارزیابی‌های هنری و ارزش‌گذاری‌های اقتصادی دانسته شده است. تبسم توکلی و هما مؤذن جمشیدی در مقاله «بررسی عوامل مؤثر بر قیمت آثار تجسمی مبادله شده در ۱۰ گالری منتخب شهر تهران» که در نشریه اقتصاد شهری، شماره ۱، در سال (۱۳۹۶) به چاپ رسیده است، برای برآورد عوامل مؤثر بر قیمت آثار مبادله شده در ۱۰ گالری منتخب تهران، از روش قیمت‌گذاری هدانیک استفاده کرده‌اند. محققان، متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر قیمت

هنر معاصر: هنر معاصر، به مجموعه هنرهای همچون ویدئوآرت، هنر صدا، نقاشی، عکاسی، مجسمه‌سازی، هنر دیجیتال، طراحی، موسیقی، پرفورمنس و چیدمان گفته می‌شود که از سال ۱۹۶۰ میلادی به این سو تولید شده‌اند. بازار هنر نیز نظامی مرکب از سطوح مختلف (جهانی، ملی و محلی) که پیرامون گالری‌های خصوصی، خانه‌های حراج، کارنماها، نمایشگاه‌ها، موزه‌ها و غیره ساخت یافته و جریان تولید و فروش تولیدات هنری را نمایندگی می‌کند (شش‌جوانی، ۱۳۹۵: ۶۳).

هنر تجسمی: عموماً هنرهای تجسمی به آن دسته از هنرها گفته می‌شود که قابلیت تجسم و شکل‌پذیری دارند و مستقیماً به وسیله حس بصری درک می‌شوند. از این جهت به آن‌ها هنرهای بصری هم گفته می‌شود. تا قبل از سده نوزدهم، هنرهای تجسمی، خاصه نقاشی، طراحی، پیکره‌سازی، معماری، گرافیک، هنرهای تزئینی و برخی از آثار صنایع دستی گفته می‌شد. اما پس از ابداع عکاسی، سینما و توسعه هنر گرافیک و تصویرسازی، به دلیل رابطه مستقیم آن‌ها با قوه بصری و ادراک آن‌ها توسط قوه بینایی به همه آن‌ها هنرهای بصری می‌گویند (نعیمی‌جورشری، ۱۳۹۷: ۲۰۴).

بازار کالای هنری: بازار هنر، در واقع؛ فضایی حقیقی و یا مجازی است که در آن خرید و فروش آثار هنری انجام می‌شود. از نظر سیر تاریخی، خرید و فروش آثار هنری مانند امروز نبوده و در خارج از محدوده‌هایی که امروزه بازار هنر شناخته می‌شود رخ داده است؛ اما امروزه، در بیشتر رشته‌های اقتصادی، بازار نقش مهم و اساسی دارد و هر شبکه‌ای که به خرید و فروش کالاها و خدمات می‌پردازد، بازار نامیده می‌شود.

بازار هنر و حراجی‌های جهان: بازار هنر در جهان، روز به روز در حال رشد و گسترده‌گی است. مهم‌ترین حامیانی که در رشد اقتصاد هنر یک کشور نقش بسزایی دارند، خانه‌های حراج هستند. سال‌هاست که حراج‌های کوچک و بزرگ در سراسر جهان به ارائه و خرید و فروش آثار هنری می‌پردازند. از جمله بزرگ‌ترین خانه‌های حراج عبارت‌اند از: حراجی ساتنیز، کریستیز، حراجی بونامز، خانه حراج فیلیپس، حراجی کریستی‌خاورمیانه.

حراج تهران

حراج تهران یکی از بزرگ‌ترین و حرفه‌ای‌ترین حراج آثار هنری در ایران است که در ۲۹ خردادماه سال ۱۳۹۱ به طور رسمی و به صورت نهادی مستقل و خصوصی، به مدیریت آقای علیرضا سمیع‌آذر آغاز به کار کرد و بازار اصلی فروش آثار هنرهای تجسمی همچون نقاشی، مجسمه، نقاشی خط و عکس است.

مؤلفه‌های تحلیلی در آثار نقاشی

می‌توان گفت که در ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری آثار هنری، خصوصاً تابلوهایی نقاشی قانونی که یک اثر هنری را تأیید کند، وجود ندارد. به‌طور کلی در تعیین قیمت یک تابلوی نقاشی در بازار حراجی‌ها عموماً عواملی متفاوت نقش دارند، اما همواره مؤلفه‌ها و معیارهایی هستند که بر افزایش ارزش‌گذاری و تعیین قیمت آثار اثرگذاری دارند. تقاضا

آثار تجسمی را در سه دسته طبقه‌بندی کردند: ۱. هنرمند، ۲. محل ارائه اثر در گالری‌ها، و ۳. ویژگی‌های کالبدی، مواد استفاده‌شده در خلق اثر، سبک اثر. در نهایت پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های هنرمند و همچنین خصوصیات کالبدی اثر در قیمت نهایی هر اثر نقاشی نقش بسیاری ایفا می‌کند. از طرفی دیگر خالق اثر و سابقه هنری او برای خریداران بسیار حائز اهمیت بوده و نام هنرمند بسیار مهم است که اثر چه کسی خرید و فروش می‌شود. همچنین اندازه تابلوی نقاشی نیز در قیمت‌گذاری آن مؤثر است، به نحوی که هر چه ابعاد اثر بزرگ‌تر باشد قیمت آن نیز بیشتر می‌شود. سپیده سید موسوی و بهنام زنگی در مقاله «بررسی عوامل مؤثر بر مصرف کالاهای فرهنگی» که در نشریه *جلوه هنر*، شماره ۴، در سال (۱۳۹۸) چاپ شده است، به بررسی عواملی چون سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فردی پرداخته‌اند. در نهایت بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، عوامل ساختاری (ساخت اجتماعی) تا حد بسیار زیادی بر عوامل اقتصادی و فرهنگی، تأثیرگذارترین عامل خرید و مصرف آثار نقاشی معاصر است. همچنین سرمایه اجتماعی شدیداً غرق یک رابطه دوسویه با عامل فرهنگی است. عامل فرهنگی نیز از عامل ساخت اجتماعی، عامل اقتصادی و سرمایه اجتماعی در حال تأثیرپذیری است. بنابراین جمعی از عوامل در هم تنیده، مصرف کالاهای نقاشی را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

مبانی نظری پژوهش

می‌توان چنین بیان کرد که علم اقتصاد بخشی مهم و اثرگذار در زندگی بشر است. به‌طور کلی اقتصاد، به معنای متعادل‌نگه‌داشتن است. در واقع علم اقتصاد در شاخه‌بندی علوم، یک علم اجتماعی است؛ به‌طوری‌که آن را یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی می‌دانند که در آن تولید، توزیع، مصرف کالا و همچنین خدمات مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. از طرفی مفهومی جدید و نوپا با عنوان اقتصاد هنر در ایران شکل گرفته است؛ مبحثی که به‌صورت هم‌زمان به مسئله اقتصاد و هنر بپردازد، اقتصاد هنر نامیده می‌شود. هنر ایران سهم مهمی می‌تواند در رشد اقتصاد کشور داشته باشد؛ به‌طوری‌که با رشد اقتصادی؛ اشتغال‌زایی، کارآفرینی، افزایش درآمد و ... به وجود می‌آید؛ به نحوی که یکی از بستری‌هایی که در زمینه رشد و اشتغال‌زایی در اقتصاد کشور اثرگذاری دارد، اقتصاد هنر است.

اقتصاد هنر: فکر پیوند مضامین هنر و اقتصاد نوپدید است. معمولاً بخشی که هم‌زمان به این دو بپردازد اقتصاد هنر نام می‌گیرد. بسته به این‌که آدمی اعتقاد داشته باشد ارزش اقتصادی به ارزش هنری وابسته است یا نه، برای برخی جذاب و برای برخی کفرآمیز است. کاندلا و کاستلانی معتقدند هنر و اقتصاد نزدیک‌تر از آن‌اند که عموماً تصور می‌شود (زرلونی، ۱۳۹۵: ۱). اقتصاد هنر را می‌توان بررسی جنبه‌های اقتصادی تولید، مصرف، یا عرضه و تقاضای محصولات یا خدمات فرهنگی و هنری دانست. در اقتصاد هنر، عوامل و عناصر دخیل در تولید، مصرف، یا عرضه و تقاضای این محصولات بررسی و شناسایی می‌شوند (ایمانی خوشخو، ۱۳۸۸: ۸۰).

تکنیک‌های رنگ‌روغن، اکریلیک، گواش، آبرنگ، مداد رنگی و سیاه‌قلم از ارزش بیشتری برخوردارند. مورد دیگری که در ارزش‌گذاری آثار نقاشی تأثیر دارد، نوع بستر نقاشی است که بسیار مهم بوده و در نگهداری و میزان ماندگاری اثر، موضوعی حائز اهمیت است. عموماً بستر نقاشی‌ها بوم (کتان و متقال)، کاغذ، مقوا و چوب است. با مقایسه بوم، مقوا، کاغذ و چوب شاهد هستیم که چوب انعطاف‌پذیری بسیار کمی نسبت به دیگر بسترها دارد. بوم انعطاف‌پذیری کم‌تری نسبت به مقوا و مقوا انعطاف‌پذیری کم‌تری نسبت به کاغذ دارد؛ بنابراین احتمال ترک خوردن رنگ، آسیب و پوسیدگی بستر، خصوصاً در گذر زمان بر روی چوب و بوم بسیار کم‌تر از آسیب‌دیدگی رنگ بر روی مقوا و کاغذ است؛ به همین دلیل هر چه بستر کار از انعطاف‌پذیری کم‌تری برخوردار باشد احتمال ترک خوردن رنگ و آسیب روی آن خصوصاً هنگام جابه‌جایی کم‌تر خواهد شد. به‌طور کلی در ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری آثار نقاشی، آثاری که بر روی بوم خلق شده‌اند، ارزش بیشتری نسبت به آثاری که بر روی کاغذ و مقوا کشیده شده‌اند، دارند. مورد دیگر، اهمیت امضای هنرمند در اثر هنری است. وجود امضای هنرمند، ثابت می‌کند که این اثر توسط کدام هنرمند خلق شده است. گاهی تأثیر امضا تا حدی مهم می‌شود که خریدوفروش آثار را تحت تأثیر قرار می‌دهد. زمان خلق اثر یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در ارزش‌گذاری آثار هنری است؛ به‌طوری‌که عموماً آثار قدیمی‌تر با قیمت بالاتری فروخته می‌شوند. یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که می‌تواند در فروش آثار هنری خصوصاً تابلوهای نقاشی تأثیری بسزا داشته باشد، در قید حیات بودن یا نبودن هنرمند است. عموماً میزان تمایل خریداران و کلکسیونرهای آثار نقاشی برای خرید آثار هنرمندان متوفی، به دلیل عدم تولید و خلق آثار جدید یا به بیانی دیگر به علت به پایان رسیدن خط تولید آثار هنری از سوی هنرمند، بیشتر است؛ بنابراین میزان فروش آثار این دسته از هنرمندان بالاتر بوده و غالباً مبلغ ارزش‌گذاری برای این گروه از آثار بیشتر در نظر گرفته می‌شود. مواردی که از آن‌ها به‌عنوان مؤلفه‌های اثرگذار در فروش آثار نقاشی نام بردیم، اگرچه در امر فروش و جذب مخاطبان مهم و اثرگذار هستند اما با این وجود، در برخی مواقع استثناهایی وجود دارد که سبب می‌شود گاهی یک عامل، فروش یک اثر را کاملاً تحت تأثیر قرار دهد. برای نمونه می‌توان به نقاشی سر یک خرس از لئوناردو داوینچی^۱ اشاره کرد.

نقاشی سر یک خرس از لئوناردو داوینچی که بیش از ۵۰۰ سال قدمت دارد، پس از دو ماه انتظار سرانجام در حراجی کریستیز^۲ در لندن به مزایده گذاشته شد و به قیمت استثنایی ۸ میلیون و ۸۰۰ هزار پوند چکش خورد. این نقاشی نفیس موفق شد رکورد گران‌ترین نقاشی حراج شده از داوینچی را بشکند، این رکورد پیش‌ازین در اختیار نقاشی اسب و سوار بود که در سال ۲۰۰۱ به قیمت ۸ میلیون و ۱۰۰ هزار دلار به فروش رسید. داوینچی طرح این خرس را در ابعاد (۳×۳ اینچ) یا ۷×۷ سانتی‌متر با تکنیک سیلورپوینت^۳ که از استادش آندرئو دال‌ورو کیو^۴ فراگرفته بود، با استفاده از میله‌ای به جنس نقره خالص روی یک کاغذ صورتی-بژ کم‌رنگ کشید (رکوردشکنی نقاشی ۵۰۰ ساله داوینچی از یک خرس،

برای خرید آثار نقاشی در حراجی‌ها تابع مجموعه‌ای از مؤلفه‌هایی است که با روش‌های متفاوتی بر اولویت خرید کلکسیونرها و مجموعه‌داران تأثیر می‌گذارد. از طرفی، کاملاً منطقی به نظر می‌رسد آثار هنرمندانی با تجربه و مشهور با قیمت بیشتری ارزش‌گذاری شود. بنابراین می‌توان گفت که رزومه، پیشینه و شهرت هنرمند قطعاً در قیمت‌گذاری آثار او نقش بسزایی دارند. ارزش‌گذاری آثار هنری تحت تأثیر مشخصات فیزیکی آن مانند اندازه، تکنیک، سبک، کیفیت متریال به کاررفته، بستر اثر و غیره قرار دارد.

در بازار نقاشی، ارزش هر اثر هنری عموماً از روی بزرگی آن (عرض ضربدر طول) به دست می‌آید که آن‌هم در عددی از ۱ تا ۱۰، بر حسب اهمیت هنرمند، ضرب می‌شود. در واقع برای اندازه تابلو آستانه مشخصی وجود دارد (معمولاً عرض ۱۵۰ سانتی‌متر) که بیش از آن بر قیمت اثر منفی می‌گذارد (زرلونی، ۱۳۹۵: ۱۱۲).

در ارزش‌گذاری و فروش آثار هنری، خصوصاً در مورد تابلوهای نقاشی، ابعاد اثر (طول و عرض) یکی از عوامل مؤثر در جذب مخاطبان و کلکسیون‌داران است و عموماً آثاری با ابعاد بزرگ‌تر، با قیمت بیشتری ارزش‌گذاری و به فروش می‌رسند. در میان تکنیک‌های نقاشی، عموماً تکنیک رنگ‌روغن و اکریلیک مخاطبان بیشتری نسبت به تکنیک‌های آبرنگ، گواش، مدادرنگی و سیاه‌قلم دارد. رنگ‌روغن یکی از محبوب‌ترین تکنیک‌ها در خلق آثار نقاشی طی سده‌های مختلف در طول تاریخ هنر جهان بوده است؛ به‌طوری‌که بسیاری از آثار معروفی که امروزه نیز در اغلب موزه‌های بزرگ و مطرح جهان (مانند موزه لورر) نگهداری می‌شوند و اکثر نقاشی‌های کلاسیک در جهان، با این تکنیک خلق شده‌اند. دانه‌های روغنی موجود در ترکیبات رنگ‌های روغنی، سبب می‌شوند تا روند خشک‌شدن رنگ‌ها طولانی‌تر شود اما پس از آن‌که رنگ‌ها به‌طور کامل خشک شدند، مقاومت بسیاری را به وجود می‌آورند. بنابراین ماندگاری نقاشی‌های رنگ‌روغن در گذر زمان بسیار زیاد است. یکی دیگر از تکنیک‌های نقاشی، تکنیک اکریلیک است. در این تکنیک زمانی که رنگ‌ها هنوز مرطوب هستند می‌توانند مجدداً با آب رقیق شوند اما پس از آن‌که که رنگ‌های اکریلیک خشک شدند، با توجه به نوع بافتی که ایجاد شده در برابر آب و رطوبت مقاوم می‌شوند؛ بنابراین امروزه یکی از تکنیک‌های محبوب در نظر بسیاری از خریداران آثار نقاشی، تکنیک اکریلیک است که در برابر رطوبت مقاومت دارد. از دیگر تکنیک‌های نقاشی می‌توان از تکنیک آبرنگ و گواش نام برد. این دو تکنیک به علت واکنشی که نسبت به آب نشان می‌دهند اگر در معرض رطوبت قرار بگیرند، طرحشان زود از بین خواهد رفت؛ به همین دلیل به مراقبت بیشتری نسبت به تکنیک رنگ‌روغن و اکریلیک نیاز دارند. سیاه‌قلم و مداد رنگی از دیگر تکنیک‌های رایج میان هنرمندان نقاش است؛ اما سیاه‌قلم بیشتر از دیگر تکنیک‌ها به مراقبت و نگهداری احتیاج دارد، زیرا پودر زغال بر روی کاغذ ثابت کمی داشته و بنابراین آثاری که با تکنیک سیاه‌قلم خلق شده‌اند، اگر تماسی با سطح آن‌ها برقرار شود آسیب خواهند دید و همچنین با گذر زمان، کیفیت خود را از دست خواهند داد. بنابراین غالباً در خریدوفروش آثار نقاشی به ترتیب

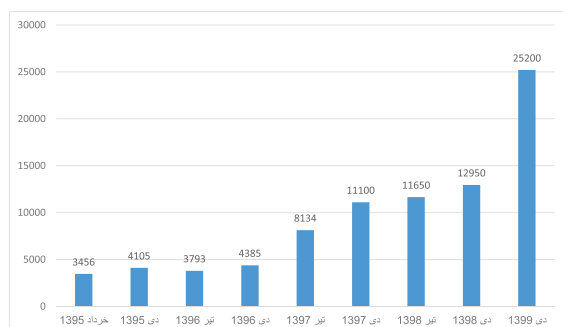
بیشینه قیمت پایه آثار و به دنبال آن قیمت نهایی فروش تأثیر می‌گذارد. بنابراین گذشت زمان و افزایش نرخ دلار، یا به‌طور کلی نوسانات نرخ دلار، خرید و فروش آثار هنری در حراجی تهران را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در نمودار (۱)، شاخص تورم و در نمودار (۲)، میانگین نرخ دلار آزاد^۲ (در ماه برگزاری حراج) طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ نمایش داده شده است. خانه حراج تهران طی این پنج سال، ۹ دوره از حراج آثار هنری را برگزار کرده است. در طی این بازه زمانی، میزان تورم و قیمت دلار تغییرات چشمگیری - خصوصاً از سال ۱۳۹۷ - داشته است؛ با تورم ناگهانی رخ داده در این سال، نرخ دلار آزاد نیز افزایش زیادی در حدود دو برابر پیدا کرد به‌طوری‌که چنین نوساناتی نهمین دوره از حراج تهران را که در تیرماه سال ۱۳۹۷ برگزار شده بود تحت تأثیر زیادی قرار داد. دو تابلوی نقاشی از علی‌اکبر صادقی و بهجت صدر طبق درخواست صاحبان آثار از این حراج حذف شدند. در حالی که مشخصات این دو اثر از یک ماه پیش در کاتالوگ حراج درج شده بود. شنیده‌ها حاکی از این بود که صاحبان آثار مذکور به علت افزایش بی‌رویه قیمت دلار طی مدت اخیر خواهان افزایش نرخ آثارشان بودند (حواشی حراج هنر تهران از نرخ دلار تا قانون حسین پاکدل، ۱۳۹۷/۴/۹).

با توجه به نمودارهای (۱ و ۲) مشاهده می‌کنیم که در سال‌های بعد نیز، میزان تورم بیشتر شده و همراه با آن، قیمت دلار آزاد نیز افزایش یافته است. بنابراین، رشد تورم که در نهایت منجر به افزایش نرخ دلار

تصویر ۲. ابراهیم و فرشتگان. رامبرانت، ۱۵/۸×۲۰/۹ سانتی‌متر. منبع: (www.iranart.news)

نمودار ۲. نوسانات نرخ دلار آزاد در ماه برگزاری حراج (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹. منبع: (www.tgju.org)

نمونه دیگر، نقاشی رنگ‌روغن ابراهیم و فرشتگان اثر رامبرانت^۳ است.

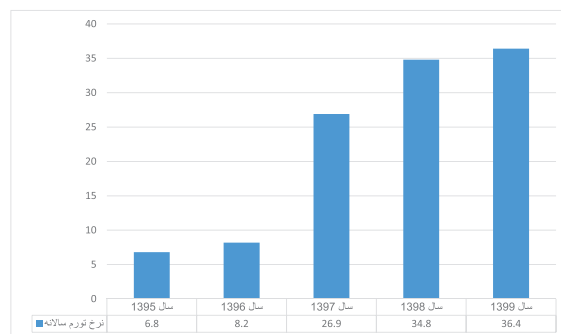
نقاشی رنگ‌روغن ابراهیم و فرشتگان صحنه‌ای از کتاب مقدس را به تصویر می‌کشد که رامبرانت آن را در سال ۱۶۴۶ روی بومی کوچک (۱۵.۸ در ۲۰.۹ سانتی‌متر) خلق کرد. این تابلو ژانویه ۲۰۲۰ (دی - بهمن ۱۳۹۹) در هفته حراج سالانه آثار استادان کلاسیک، با قیمت تخمینی بین ۲۰ تا ۳۰ میلیون دلار به حراج گذاشته شد. این امر در کنار قیمت باورنکردنی تابلوی ابراهیم و فرشتگان رامبرانت این تابلو را به اثری نایاب و ارزنده تبدیل می‌کند که ممکن است رکورد حراج را در حوزه شاهکارهای کلاسیک جابه‌جا کند (قیمت باورنکردنی تابلوی ابراهیم و فرشتگان رامبرانت، ۱۳۹۹/۷/۱۳).

نرخ تورم و قیمت دلار

در حراجی‌هایی مانند حراج تهران، مبالغی با عنوان کمینه و بیشینه برای قیمت‌گذاری هر اثر هنری تعیین و معمولاً مزایده از رقمی بالاتر از کمینه شروع شده و در ادامه، قیمت‌های پیشنهادی توسط خریداران با ترتیب خاصی که متناسب با ارزش آثار هنری باشد، افزایش می‌یابد. یکی از مؤلفه‌های مهمی که در جریان خرید و فروش هر کالایی نقش دارد، گذشت زمان و در پی آن افزایش تورم است. تورم یا به عبارت دیگر، افزایش مداوم سطح عمومی قیمت‌ها یکی از مشکلات اقتصادی مهم در برخی جوامع است. افزایش تورم در نهایت رشد قیمت دلار را به همراه دارد. با افزایش تورم و نرخ دلار، قیمت تمامی کالاها خصوصاً کالای هنری در حراج تهران نیز افزایش یافته و همین امر بر کمینه و

تصویر ۱. خرس. داوینچی، ۷×۷ سانتی‌متر. منبع: (www.isna.ir)

نمودار ۱. شاخص تورم، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹. منبع: (www.amar.org.ir)

سال بعد در تیرماه سال ۱۳۹۸، با افزایش حدوداً سه برابر نرخ دلار به ۱۱,۶۵۰ تومان، اثری بدون عنوان از بهمن محمص با مبلغ ۵۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان و حدوداً ۴۷,۲۱۰ دلار به فروش رفت. در نمودار (۳) قیمت فروش آثار هنرمند بر حسب تومان و دلار نمایش داده شده است.

به طور کلی با بررسی چهار اثر از محمص و با در نظر داشتن مؤلفه‌های ابعاد، بستر نقاشی و تکنیک آثار، شاهد بودیم که تکنیک رنگ‌روغن، بستری از جنس بوم و ابعاد بزرگ نقاشی نقش مهم‌تری را در ارزش‌گذاری و افزایش مبلغ فروش آثار ایفا می‌کند و این در حالی است که تکنیک گواش، بستر مقوا و ابعاد کوچک آثار سبب کاهش ارزش‌گذاری شد. در بررسی و شناخت این چهار اثر نقاشی از بهمن محمص و میزان فروش آن‌ها، مشخص گردید که اگرچه او هنرمندی متوفی است و به دلیل عدم خلق تابلوهای نقاشی جدید از سوی او باید آثارش به قیمت بالاتری از هنرمندان در قید حیات فروخته شود؛ اما به علت محتوای خاص، ترکیب‌بندی، انتخاب طیف رنگی، شیوه رنگ‌گذاری و ابعاد کوچک آثار او - نسبت به آثار دیگر هنرمندان - مخاطبان و خریداران محدودتری دارد.

سهراب سپهری در حراج تهران

سهراب سپهری هنرمندی است که آثارش در اکثر دوره‌های حراجی تهران، با اختلاف، بالاترین میزان فروش را داشته است. در طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، نه تابلوی نقاشی از سپهری در حراجی تهران به فروش رسید. در نمودار (۴) قیمت فروش آثار بر حسب تومان و در نمودار (۵) بر حسب دلار نمایش داده شده است.

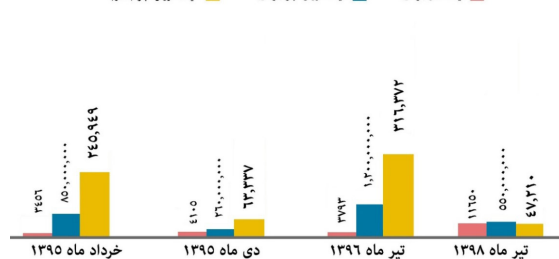
دو تابلوی نقاشی متعلق به مجموعه درخت‌ها از سهراب سپهری در خردادماه سال ۱۳۹۵، با دلار ۳,۴۵۶ تومان، به مبلغ ۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۸۶۸,۰۵۵ دلار) و ۱,۵۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۴۴۸,۴۹۵ دلار) به فروش رفت. سال بعد، در حراجی تیرماه ۱۳۹۶ با افزایش قیمت دلار به ۳,۷۹۳ تومان، دو تابلوی دیگر متعلق به مجموعه درخت‌ها از سپهری

آزاد می‌شود، بر میزان فروش و تعیین قیمت آثار هنری در حراجی تهران نقشی بسزا دارد. مواردی که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت آن است که رشد تورم و دلار آزاد بر قیمت فروش آثار پنج هنرمند نام‌برده چه تأثیری داشته و همچنین به این پرسش خواهیم پرداخت که آیا همراه با افزایش تورم و دلار آزاد میزان فروش و تقاضای آثار هنری در حراج تهران نیز افزایش یافته است یا خیر.

بهمن محمص در حراج تهران

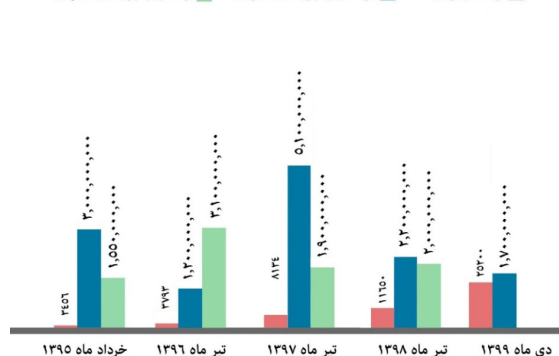
بهمن محمص از جمله هنرمندانی است که آثارش علاوه بر حراجی تهران، در حراج‌های بین‌المللی نیز مخاطبان بسیاری دارد. همچنین ذکر این نکته حائز اهمیت است که بهمن محمص علاوه بر نقاشی، مجسمه نیز می‌ساخت و از آن جهت که پژوهش حاضر به بررسی آثار نقاشی پرداخته، میزان فروش آثار حجمی محمص در نظر گرفته نشده است. در طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، چهار تابلوی نقاشی از بهمن محمص در حراجی تهران به فروش رسید. طبق نمودار (۳)، در خردادماه سال ۱۳۹۵ اثری با عنوان طبیعت بی‌جان از بهمن محمص، با دلار ۳,۴۵۶ تومان، به مبلغ ۸۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان و حدوداً ۲۴۵,۹۴۹ دلار به فروش رفت. در حراجی دی‌ماه همان سال، با افزایش قیمت دلار به ۴,۱۰۵ تومان، اثر دیگری از طبیعت بی‌جان محمص با قیمت تنها ۲۶۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان و حدوداً ۶۳,۳۳۷ دلار فروخته شد. شش ماه بعد در حراجی تیرماه سال ۱۳۹۶، زمانی که قیمت دلار با کاهش اندکی نسبت به دی‌ماه ۱۳۹۵ به ۳,۷۹۳ تومان رسیده بود، تابلوی نقاشی عقاب نایبنا به مبلغ ۱,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان و حدوداً ۳۱۶,۳۷۲ دلار به فروش رسید. دو

قیمت دلار (تومان) قیمت فروش تابلوی (تومان) قیمت فروش تابلوی (دلار)

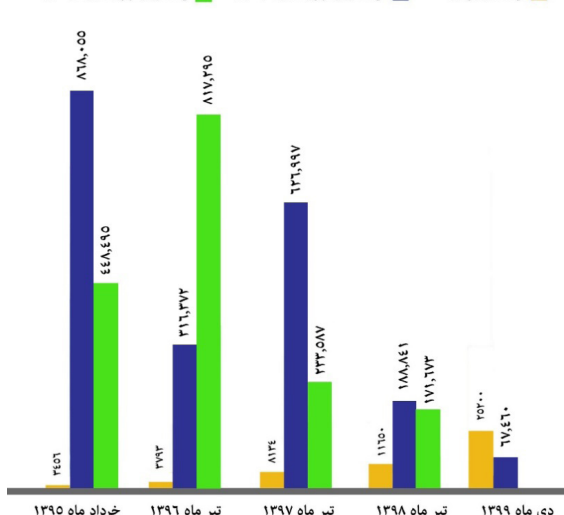
نمودار ۳. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار بهمن محمص (دلار و تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

قیمت دلار (تومان) قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (تومان) قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

نمودار ۴. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار سهراب سپهری (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

قیمت دلار (تومان) قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (دلار) قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (دلار)

نمودار ۵. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار سهراب سپهری (دلار)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

فروخته شده سهراب در دی‌ماه ۱۳۹۹، با ویژگی‌های عنوان شده، در واقع با قیمت کم‌تری از سایر آثار سپهری فروخته شده است.

محمد احصایی در حراج تهران

محمد احصایی، از جمله هنرمندان معاصر ایرانی در عرصه خوشنویسی، گرافیک، نقاشی و از بنیان‌گذاران خط-نقاشی است. در طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، نه تابلوی خط-نقاشی از احصایی در حراجی تهران به فروش رسید. در نمودار (۶) قیمت فروش آثار بر حسب تومان و در نمودار (۷) بر حسب دلار نمایش داده شده است.

در خردادماه سال ۱۳۹۵، دو تابلو از محمد احصایی، با دلار ۳,۴۵۶ تومان، به مبلغ ۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۸۹,۳۵۱ دلار) و ۱۸۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۵۲,۰۸۳ دلار) به فروش رفت. در حراجی تیرماه ۱۳۹۶ با افزایش قیمت دلار به ۳,۷۹۳ تومان، دو تابلوی دیگر از احصایی با قیمت ۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۷۹,۰۹۳ دلار) و ۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۸۴,۵۵۰ دلار) فروخته شد. در حراجی تیرماه سال ۱۳۹۷، زمانی که قیمت دلار حدوداً دو برابر بیشتر نسبت به سال قبل و به ۸,۱۳۴ تومان رسیده بود، دو تابلوی دیگر از محمد احصایی به مبلغ ۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۷۳,۷۶۴ دلار) و ۴۲۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۵۱,۶۳۵ دلار) به فروش رسید. در تیرماه سال ۱۳۹۸، با افزایش نرخ دلار به ۱۱,۶۵۰ تومان، دو اثر از احصایی به مبلغ ۸۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۷۲,۹۶۱ دلار) و ۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۲۸,۷۵۵ دلار) به فروش رفت. در آخرین حراج تهران در دی‌ماه ۱۳۹۹، زمانی که دلار، ۲۵,۲۰۰ تومان بود، اثری از احصایی به مبلغ ۵,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۳۴,۱۲۶ دلار) به فروش رسید. به‌طور کلی، با بررسی نه اثر خط-نقاشی از محمد احصایی و میزان فروش آن‌ها، مشخص گردید که بزرگ بودن ابعاد تابلوهای خط-نقاشی نیز، همانند آثار نقاشی، مؤلفه‌ای مهم و تأثیرگذار در قیمت‌گذاری و فروش به مبالغی بیشتر است. در آثار خط‌نقاشی محمد احصایی، مؤلفه بزرگ بودن ابعاد تا حدی در افزایش قیمت آثار مهم بود که نوع بستر، تکنیک رنگ‌روغن یا اکریلیک و زمان خلق اثر نقش کم‌رنگ‌تری را ایفا می‌کرد و استفاده از ورق طلا به‌تنهایی عاملی که سبب افزایش قیمت فروش اثر شود، نبود.

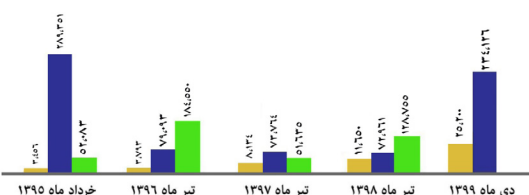
آیدین آغداشلو در حراج تهران

آیدین آغداشلو یکی از هنرمندانی است که آثارش در اکثر دوره‌های حراجی تهران حضور داشته است. در طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، هشت تابلوی نقاشی از آغداشلو در حراجی تهران به فروش رسید. در

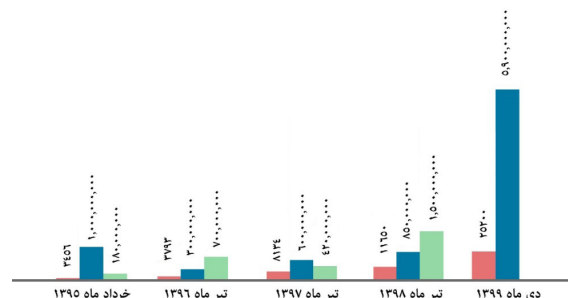
با قیمت ۱,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۳۱۶,۳۷۲ دلار) و ۳,۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۸۱۷,۲۹۵ دلار) فروخته شد. در حراجی تیرماه سال ۱۳۹۷، زمانی که قیمت دلار حدوداً دو برابر بیشتر نسبت به سال قبل و به ۸,۱۳۴ تومان رسیده بود، دو تابلوی نقاشی از سپهری به مبلغ ۵,۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۶۲۶,۹۹۷ دلار) و ۱,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۳۳,۵۸۷ دلار) به فروش رسید. در تیرماه سال ۱۳۹۸، با افزایش نرخ دلار به ۱۱,۶۵۰ تومان، دو اثر از سهراب سپهری به مبلغ ۲,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۸۸,۸۴۱ دلار) و ۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۷۱,۶۷۳ دلار) به فروش رفت که در واقع با کاهش قیمت فروش مواجه بوده. در آخرین حراج تهران در دی‌ماه ۱۳۹۹، زمانی که دلار، ۲۵,۲۰۰ تومان بود اثری از سهراب سپهری به مبلغ ۱,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۶۷,۴۶۰ دلار) به فروش رسید. به‌طور کلی با بررسی و شناخت ۹ اثر نقاشی از سهراب سپهری و میزان فروش آن‌ها، مشخص گردید که خریداران و کلکسیونرهای هنری، علاقه و تمایل بسیار زیادی برای خرید تابلوهای نقاشی او خصوصاً آثار متعلق به مجموعه تهنه‌های درخت دارند. از طرفی فروش بالای آثار سهراب سپهری را می‌توان به چند دلیل عنوان کرد: نخست آنکه سهراب سپهری از دنیا رفته و تولید آثار جدید از سوی او به پایان رسیده است، بنابراین تقاضا برای خرید آثار وی بیشتر است. دوم آنکه عموماً تابلوهای او در ابعادی بزرگ کشیده شده است. سوم آنکه محتوای آثار او به گونه‌ای است که مخاطبان و خریداران بیشتری دارد. همچنین علاوه بر تأثیر بسیار زیاد بزرگ بودن ابعاد آثار، با بررسی نوع بستر نقاشی و تکنیک آثار سپهری مشاهده شد که تکنیک رنگ‌روغن، بستری از جنس بوم نقش مهمی در ارزش‌گذاری و افزایش مبلغ فروش آثار ایفا می‌کند و این در حالی است که تکنیک گواش، بستر مقوا و ابعاد کوچک آثار سبب کاهش ارزش‌گذاری شد؛ مانند اثری از سهراب که با چنین مؤلفه‌هایی در سیزدهمین دوره از حراج تهران، به قیمتی پایین‌تر از سایر آثار او فروخته شد؛ به‌طوری‌که اثر به فروش رفته از سهراب در دی‌ماه ۱۳۹۹، اگرچه با تکنیک گواش روی مقوا و در ابعاد کوچک‌تری نسبت به سایر آثار سپهری بود، اما با قیمتی بیشتر (بر حسب تومان) از آثاری که با تکنیک رنگ‌روغن روی بوم و در ابعادی به مراتب بزرگ‌تر از آن بودند، فروخته شد. البته با در نظر داشتن نرخ دلار آزاد در زمان فروش هر اثر می‌بینیم که آخرین اثر

■ قیمت دلار (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

■ قیمت دلار (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

نمودار ۷. نرخ قیمت دلار و فروش آثار محمد احصایی (دلار)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

نمودار ۶. نرخ قیمت دلار و فروش آثار محمد احصایی (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

نکته قابل توجه در رابطه با آیدین آغداشلو، اثری از او با عنوان *خاطرات امید* بود که در سیزدهمین دوره از حراج تهران با برآورد قیمتی بین ۱ میلیارد و ۲۰۰ میلیون تومان تا ۱ میلیارد و ۶۰۰ میلیون تومان، در نهایت به مبلغ ۱۲ میلیارد تومان فروخته شد و رکورد بالاترین فروش در تمامی دوره‌های حراج تهران (بر حسب تومان) را شکست. البته ذکر این نکته مهم است که این اثر در واقع گران‌قیمت‌ترین اثر بر حسب تومان بوده و با در نظر داشتن ارزش دلار، همچنان آثاری همچون آثار سهراب سپهری رکورددار است.

تابلوی *خاطرات امید*، تکنیک گواش و مدادرنگی، بستر مقوا، ابعاد ۱۱۶×۷۶ سانتی‌متر داشت؛ و زمان خلق اثر هم سال ۱۳۹۹ بود. نکته مهم در ارتباط با این اثر، آن است که این تابلو هیچ کدام از مؤلفه‌های اثرگذاری که در ارزش‌گذاری و فروش بالا نقش داشتند، نداشت. در واقع فروش چنین اثری، با چنین ویژگی‌هایی و با چنین مبلغی استثنا بود. به‌طور کلی، با بررسی هشت اثر از آیدین آغداشلو در جهت شناخت مؤلفه‌های اثرگذار در خریدوفروش آثار نقاشی-بدون در نظر داشتن استثنایی مانند اثر *خاطرات امید* - ابعاد بزرگ، بستری از جنس بوم، تکنیک رنگ‌روغن و چندلته‌بودن آثار در مقایسه با آثار یک‌لته از قیمت بیشتری برخوردار بود. در این مطالعه تاریخ خلق آثار کم‌ترین اثرگذاری را در قیمت‌گذاری داشت. همچنین استفاده از ورق طلا به‌تنهایی عاملی که سبب افزایش قیمت فروش اثر شود، نبود.

فرهاد مشیری در حراج تهران

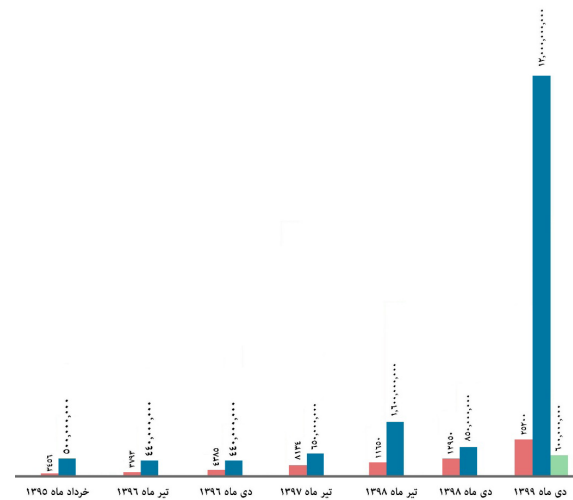
فرهاد مشیری هنرمندی است که آثارش نه تنها در حراجی تهران، بلکه در حراج‌های بین‌المللی نیز مخاطبان و خریداران بسیاری دارد. او از جمله هنرمندان نوگرای ایران است که با گرایش به نقاشی با خط، اعداد فارسی و ترکیب‌بندی‌هایی انتزاعی مسیر هنری جدیدی را به‌وجود آورده است. در طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، هفت تابلوی نقاشی از فرهاد مشیری در حراجی تهران به فروش رسید. در دی‌ماه سال ۱۳۹۵، دو اثر از فرهاد مشیری با دلار ۴,۱۰۵ تومان، به مبلغ ۸۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۰۷,۰۶۴ دلار) و ۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۲۱,۸۰۲ دلار) به فروش رفت. سال بعد، در حراجی دی‌ماه ۱۳۹۶ با افزایش قیمت دلار به ۴,۳۸۵ تومان، دو تابلوی دیگر از مشیری با قیمت ۵۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۲۵,۴۲۷ دلار) و ۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۲۸,۰۵۰ دلار) فروخته

تصویر ۳. *خاطرات امید*، آیدین آغداشلو، ۱۱۶×۷۶ سانتی‌متر. منبع: (www.tehranauktion.com)

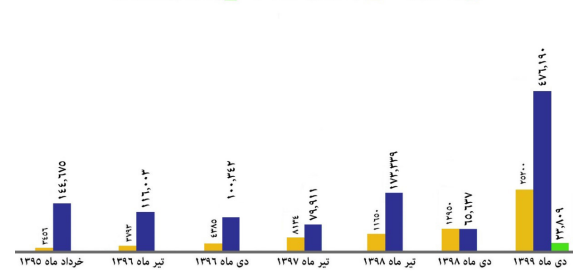
خردادماه سال ۱۳۹۵، با دلار ۳,۴۵۶ تومان، اثری از آیدین آغداشلو به مبلغ ۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۴۴,۶۷۵ دلار) به فروش رفت. در حراجی تیرماه ۱۳۹۶ با افزایش قیمت دلار به ۳,۷۹۳ تومان، اثر دیگری از آغداشلو با قیمت ۴۴۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۱۶,۰۰۳ دلار) فروخته شد. در دی‌ماه همان سال، در حالی که قیمت دلار به ۴,۳۸۵ تومان رسیده بود، اثری دیگر از این هنرمند به مبلغ ۴۴۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۰۰,۳۴۲ دلار) فروخته شد. در حراجی تیرماه سال ۱۳۹۷، در وقتی که قیمت دلار نسبت به سال قبل حدوداً دو برابر بیشتر و به ۸,۱۳۴ تومان رسیده بود، اثری از آغداشلو به مبلغ ۶۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۷۹,۹۱۱ دلار) به فروش رسید. در تیرماه سال ۱۳۹۸، با افزایش نرخ دلار به ۱۱,۶۵۰ تومان، تابلوی دیگری از او به مبلغ ۱,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۷۳,۳۳۹ دلار) به فروش رفت. در دی‌ماه همان سال، زمانی که دلار به ۱۲,۹۵۰ تومان رسیده بود، تابلویی از هنرمند، به قیمت ۸۵۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۶۵,۶۳۷ دلار) فروخته شد و نهایتاً در سیزدهمین حراج تهران در دی‌ماه ۱۳۹۹، زمانی که دلار، ۲۵,۲۰۰ تومان بود، دو تابلو از آیدین آغداشلو به مبالغ ۱۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۴۷۶,۱۹۰ دلار) و ۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۲۳,۸۰۹ دلار) به فروش رسید. در نمودار (۸) قیمت فروش آثار بر حسب تومان و در نمودار (۹) بر حسب دلار نمایش داده شده است.

■ قیمت دلار (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (دلار) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

نمودار ۸. نرخ قیمت دلار و فروش آثار آیدین آغداشلو (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

■ قیمت دلار (تومان) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (دلار) ■ قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

نمودار ۹. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار آیدین آغداشلو (دلار)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

تا سیزدهمین دوره را مورد بررسی قرار می‌دهد. خانه حراج تهران از اولین دوره برگزاری خود (خرادماه ۱۳۹۱) تا چهارمین دوره (سال ۱۳۹۴) سالی یک بار برگزار می‌شد و تمامی آثار کلاسیک و معاصر همراه با هم ارائه می‌شدند؛ اما از سال ۱۳۹۵ آثار هنری کلاسیک و معاصر از یکدیگر جدا شدند؛ به طوری که در تیرماه حراجی با عنوان «هنر کلاسیک و مدرن ایران» و در دی‌ماه حراجی با عنوان «هنر معاصر ایران» برگزار شد. اما در سیزدهمین دوره از حراج تهران که در دی‌ماه سال ۱۳۹۹ برگزار شد به علت شیوع ویروس کرونا، تمامی آثار کلاسیک و معاصر همراه با هم ارائه شدند. بر اساس اعلام وبگاه حراج تهران، مبلغ کل فروش آثار هنری در ۹ دوره از حراج تهران (سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹) در جدول (۱) و مجموع فروش آن‌ها (تیرماه و دی‌ماه هر سال) در نمودار (۱۲) نمایش داده شده است.^۷

همچنین در سال‌های اخیر، خصوصاً از سال ۱۳۹۷ به بعد با توجه به کاهش ارزش ریال نسبت به سایر ارزهای بین‌المللی، مقایسه دوره‌های مختلف حراج تهران کمی سخت و پیچیده شده است؛ زیرا تأثیر تغییر قیمت ارز، دلار و همچنین مسائل اقتصاد داخلی و بین‌المللی بر بازار هنر هم می‌بایست بررسی شود تا مقادیر آن به درستی مشخص گردد. پژوهش حاضر تنها به بررسی نرخ تورم و رشد دلار بر میزان فروش آثار هنری در حراج تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ پرداخته است. بر اساس اعلام سایت مرکز آمار ایران، نرخ تورم طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ در جدول (۲) نمایش داده شده است. بر اساس اطلاعات ذکر شده در جدول (۲)، مشاهده می‌شود که هر سال میزان تورم نسبت به سال قبل روندی افزایشی داشته است؛ خصوصاً با تورم ناگهانی سال ۱۳۹۷، نرخ دلار آزاد نیز افزایشی بی‌رویه پیدا کرد؛ طوری که برگزاری نهمین دوره از حراج تهران در تیرماه سال ۱۳۹۷، تا حد زیادی تحت تأثیر وضعیت آشفته بازار ارز و بی‌ثباتی‌های آن قرار گرفت. در نگاه

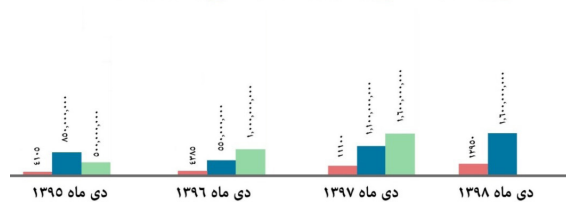
شد. در حراجی دی‌ماه سال ۱۳۹۷، زمانی که قیمت دلار حدوداً سه برابر بیشتر نسبت به سال قبل و به ۱۱,۱۰۰ تومان رسیده بود، دو تابلوی دیگر از فرهاد مشیری به مبلغ ۱,۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۹۹,۰۹۹ دلار) و ۱,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۴۴,۱۴۴ دلار) به فروش رسید. سال بعد در دی‌ماه سال ۱۳۹۸، با افزایش نرخ دلار به ۱۲,۹۵۰ تومان، یک اثر از مشیری به مبلغ ۱۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان (۱۳۳,۵۵۲ دلار) به فروش رسید. در نمودار (۱۰) قیمت فروش آثار بر حسب تومان و در نمودار (۱۱) بر حسب دلار نمایش داده شده است. بر اساس نمودار (۱۱)، اثر شماره ۱ و ۴ که با در نظر داشتن نوسانات نرخ دلار آزاد، گران‌ترین آثار فروخته شده مشیری هستند؛ در واقع از نظر ابعاد نیز بزرگ‌ترین آثار او هستند. بنابراین، تأثیر ابعاد بزرگ اثر در فروش آن اثری بسزا دارد.

به طور کلی، با بررسی و شناخت هفت اثر از فرهاد مشیری در حراجی تهران، مانند چهار هنرمند قبلی، مؤلفه بزرگ بودن آثار در افزایش قیمت فروش آن‌ها نقشی مهم و پررنگ‌تر از سایر مؤلفه‌ها داشت. همچنین به علت نوع و سبک خاص آثار مشیری، تکنیک ترکیب مواد بر روی بوم نیز همتای تکنیک رنگ‌روغن یا اکریلیک - بر روی بوم - مخاطبان زیادی جذب کرده است. به علت آنکه تمامی آثار مورد مطالعه از فرهاد مشیری در دو دهه هشتاد و نود خلق شده بودند، تأثیر مؤلفه زمان خلق آثار بر فروش بسیار کم بود.

بحران‌های اقتصادی و حراجی تهران

تاکنون چهارده دوره از حراج تهران برگزار شده که در هر دوره، آثار متفاوتی از هنرمندان را به فروش رسانده است. پژوهش حاضر، پنجمین

قیمت دلار (تومان) | قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (تومان) | قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (تومان)

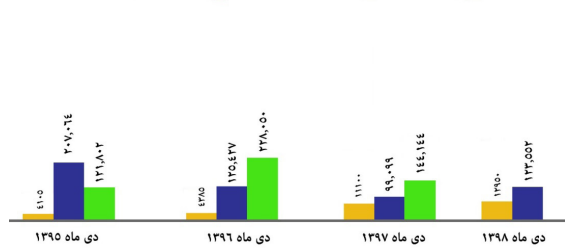

نمودار ۱۰. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار فرهاد مشیری (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

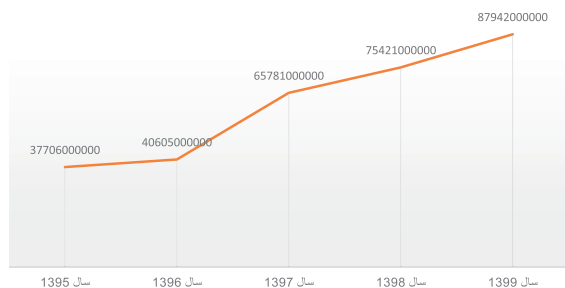
جدول ۱. مبلغ فروش آثار حراج تهران (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹. منبع: (www.tehranauction.com)

دوره حراج	مبلغ فروش (تومان)
حراج پنجم، خردادماه ۱۳۹۵	۲۵,۳۶۲,۰۰۰,۰۰۰
حراج ششم، دی‌ماه ۱۳۹۵	۱۲,۳۴۴,۰۰۰,۰۰۰
حراج هفتم، تیرماه ۱۳۹۶	۲۶,۱۱۳,۰۰۰,۰۰۰
حراج هشتم، دی‌ماه ۱۳۹۶	۱۴,۴۹۲,۰۰۰,۰۰۰
حراج نهم، تیرماه ۱۳۹۷	۳۱,۳۷۸,۰۰۰,۰۰۰
حراج دهم، دی‌ماه ۱۳۹۷	۳۴,۴۰۳,۰۰۰,۰۰۰
حراج یازدهم، تیرماه ۱۳۹۸	۴۳,۷۰۴,۰۰۰,۰۰۰
حراج دوازدهم، دی‌ماه ۱۳۹۸	۳۱,۷۱۷,۰۰۰,۰۰۰
حراج سیزدهم، دی‌ماه ۱۳۹۹	۸۷,۹۴۲,۰۰۰,۰۰۰

قیمت دلار (تومان) | قیمت فروش تابلوی شماره ۱ (دلار) | قیمت فروش تابلوی شماره ۲ (دلار)

نمودار ۱۱. نرخ قیمت دلار آزاد و فروش آثار فرهاد مشیری (دلار)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

نمودار ۱۲. مجموع فروش کل حراج تهران (تومان)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

تیرماه و دی‌ماه هر سال) بر اساس جدول (۶) و داده‌های جدول (۵) جهت مقایسه میزان تأثیر تورم بر فروش آثار هنری و سایر کالاها و خدمات استفاده کردیم. بر اساس اعلام سایت مرکز آمار ایران، نرخ تورم نقطه‌ای در تیرماه سال ۱۳۹۶، ۸/۲ درصد و در دی‌ماه سال ۱۳۹۶، به ۸/۵ درصد بیشتر از سال قبل رسیده بود، و این در حالی است که فروش آثار هنری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال گذشته ۱/۵۱ درصد کاهش داشته است. نرخ تورم نقطه‌ای در تیرماه سال ۱۳۹۷، ۱۳/۸ درصد و در دی‌ماه سال ۱۳۹۷ به ۳۹/۶ درصد بیشتر از سال گذشته رسید، در حالی که فروش آثار هنری در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل ۳۱/۷۲ درصد کاهش داشته است. تورم نقطه‌ای در تیر و دی‌ماه سال ۱۳۹۸ به ترتیب به ۴۸/۰ درصد و ۲۶/۳ درصد بیشتر از سال گذشته رسید، در حالی که فروش آثار هنری در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال گذشته ۱۰/۸۷ درصد کاهش داشته است. در نهایت نرخ تورم نقطه‌ای در دی‌ماه سال ۱۳۹۹، ۴۶/۲ درصد نسبت به دی‌ماه سال قبل افزایش داشته؛ در صورتی که فروش آثار هنری در حراج تهران در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۴۳/۷۱ درصد کاهش داشته است.

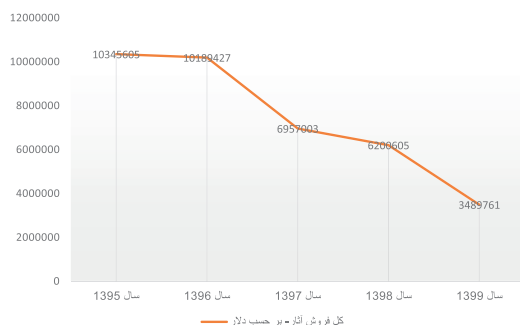
نخست به میالغ فروش کلی حراج تهران - که در نمودار (۱۲) نمایش داده شده است - ممکن است این گونه به نظر برسد که با در نظر گرفتن مجموع فروش آثار کلاسیک و مدرن در هر سال، میزان فروش آثار هنری در حراج تهران همراه با افزایش تورم و رشد دلار، افزایش یافته است؛ در صورتی که برای آگاهی از میزان افزایش یا کاهش فروش، باید مبلغ فروش کل آثار با توجه به ارزش ریال و نرخ دلار آزاد در زمان برگزاری هر دوره از حراج تهران، در نظر گرفته شود. بنابراین با توجه به قیمت دلار آزاد در زمان برگزاری هر دوره از حراج تهران (نمودار ۲) و مبلغ فروش آثار حراج تهران بر حسب تومان (جدول ۱) ابتدا میزان فروش آثار در حراج تهران به تفکیک هر دوره (بر حسب دلار) در جدول (۳) محاسبه شد، سپس مجموع فروش کل آثار (بر حسب دلار) در هر سال بررسی شده و نتایج آن در جدول (۴) ثبت و در نمودار (۱۳) نمایش داده شده است. با توجه به داده‌های جدول (۴) مبلغ فروش آثاری هنری هر سال از حراج تهران (۱۳۹۵-۱۳۹۹) را نسبت به سال قبل آن مقایسه و درصد تغییر آن محاسبه شد^۵ که نتایج آن در جدول (۵) آمده است. از نرخ تورم نقطه‌ای^۶ در زمان برگزاری هر دوره از حراج تهران

جدول ۳. مبلغ فروش آثار حراج تهران (دلار)
در هر دوره، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

دوره حراج	مبلغ فروش (دلار)
حراج پنجم، خردادماه ۱۳۹۵	۷,۳۳۸,۵۴۱
حراج ششم، دی‌ماه ۱۳۹۵	۳,۰۰۷,۰۶۴
حراج هفتم، تیرماه ۱۳۹۶	۶,۸۸۴,۵۲۴
حراج هشتم، دی‌ماه ۱۳۹۶	۳,۳۰۴,۹۰۳
حراج نهم، تیرماه ۱۳۹۷	۳,۸۵۷,۶۳۴
حراج دهم، دی‌ماه ۱۳۹۷	۳,۰۹۹,۳۶۹
حراج یازدهم، تیرماه ۱۳۹۸	۳,۷۵۱,۴۱۶
حراج دوازدهم، دی‌ماه ۱۳۹۸	۲,۴۴۹,۱۸۹
حراج سیزدهم، دی‌ماه ۱۳۹۹	۳,۴۸۹,۷۶۱

جدول ۵. درصد فروش آثار هنری در حراج تهران (دلار) نسبت به سال قبل.

درصد فروش آثار هنری در سال	نسبت به سال قبل
۱۳۹۵	۱۰۰٪
۱۳۹۶	۱۰۱/۵۱٪
۱۳۹۷	۳۱/۷۲٪
۱۳۹۸	۱۰/۸۷٪
۱۳۹۹	۴۳/۷۱٪

نمودار ۱۳. مجموع فروش کل حراج تهران (بر حسب دلار)، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

جدول ۲. نرخ تورم سالانه، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹. منبع: (www.amar.org.ir)

سال	نرخ تورم
۱۳۹۵	۶/۸
۱۳۹۶	۸/۲
۱۳۹۷	۲۶/۹
۱۳۹۸	۳۴/۸
۱۳۹۹	۳۶/۴

جدول ۴. مجموع فروش کل حراج تهران (دلار)
در هر سال، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹.

سال حراج	مبلغ کل فروش (دلار)
۱۳۹۵	۱۰,۳۴۵,۶۰۵
۱۳۹۶	۱۰,۱۸۹,۴۲۷
۱۳۹۷	۶,۰۹۵,۰۰۳
۱۳۹۸	۶,۲۰۰,۶۰۵
۱۳۹۹	۳,۴۸۹,۷۶۱

جدول ۶. نرخ تورم نقطه‌ای (درصد تغییر نسبت به ماه مشابه سال قبل). منبع: (www.amar.org.ir)

تیرماه	دی‌ماه
۱۳۹۶	۸/۲
۱۳۹۶	۸/۵
۱۳۹۷	۱۳/۸
۱۳۹۷	۳۹/۶
۱۳۹۸	۴۸/۰
۱۳۹۸	۲۶/۳
۱۳۹۹	۴۶/۲

که این اثر با تکنیک گواش و مداد رنگی بر روی مقوا ایجاد شده بود و زمان خلق آن هم سال ۱۳۹۹ بود اما با این حال توانست رکورد بالاترین فروش در حراج تهران بر حسب تومان را بشکند. تاکنون هیچ اثری با تکنیک گواش یا مداد رنگی با بستری از جنس مقوا به چنین قیمتی - حتی بر حسب تومان - فروخته نشده بود. افزایش تورم و نرخ دلار آزاد در هر سال، بر قیمت گذاری آثار هنری در هر دوره تأثیر گذار است؛ به طوری که قیمت گذاری آثار هنری همراه با افزایش دلار و تورم بیشتر می‌شود. بنابراین تورم و نوسانات نرخ دلار یکی از عوامل اثر گذار بر قیمت خرید و فروش آثار هنری می‌باشد. مجموع فروش آثار هنری در خانه حراج تهران از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ اگر چه در هر دوره بر حسب تومان، روند صعودی و رو به رشدی داشته، اما با در نظر گرفتن و توجه به کاهش ارزش ریال، افزایش قیمت دلار، تورم نقطه‌ای و درصد فروش آثار هنری در حراج تهران، تأثیر افزایش تورم بر میزان تقاضا و خرید کالاهای هنری مانند تأثیر آن بر سایر کالاها و خدمات مورد استفاده مردم نبوده و حراج تهران نه تنها توانست همگام با افزایش تورم و نرخ دلار آزاد فروش آثارش را افزایش دهد بلکه روندی رو به کاهش نیز داشته است.

پی‌نوشت‌ها

1. Leonardo Da vinci.
2. Christie's Auction.
3. Silverpoint.
4. Andrea del Verrocchio.
5. Rembrandt.
۶. نرخ دلار آزاد در ماه‌های برگزاری حراج (تیرماه و دی‌ماه) در هر روز نوسانات داشته اما میانگین نرخ دلار آزاد در این دو ماه طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ در نظر گرفته شده است.
۷. تمامی مبالغ فروش آثار نقاشی در حراج تهران اعم از داده‌های جدول (۱) و میزان فروش آثار آقایان محمص، سپهری، احصایی، آغداشلو و مشیری برگرفته از سایت حراج تهران است.
۸. مبلغ فروش کل آثاری هنری هر سال از حراج تهران (۱۳۹۵-۱۳۹۹) نسبت به سال قبل و درصد تغییر آن با توجه به فرمول ذیل محاسبه شده:

$$Inf_n = \left(\frac{I_n - I_{n-1}}{I_{n-1}} \right) \times 100$$

در این فرمول، I_n عدد شاخص سال مورد نظر و I_{n-1} عدد شاخص سال قبل می‌باشد.

۹. تورم نقطه‌ای بدین معناست که خانوارهای کشور به طور میانگین چند درصد بیشتر از سال گذشته برای کلیه کالاها و دیگر خدمات هزینه کرده‌اند.

فهرست منابع فارسی

- ایمانی خوشخو، محمدحسین (۱۳۸۸)، اقتصاد هنر و فعالیت‌های هنری و نقش آن‌ها در توسعه صنایع فرهنگی، نشریه کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، صص ۷۸-۸۱.
- جهانبخش، زهرا؛ حواله‌دار، محمدامین (۱۳۹۵)، بررسی ارزش اقتصادی آثار هنر مدرن و معاصر طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۳، محمدرضا مریدی گردآورنده مجموعه مقالات، اقتصاد هنر ایران، صص ۱۲۵-۱۴۰، تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.

حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران خرداد ۱۳۹۵

<https://tehranauction.com/category/2016/>

حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران تیر ۱۳۹۶

شاید تصور عموم بر آن باشد که با توجه به رشد تورم، افزایش نرخ دلار آزاد، بحران‌های اقتصادی و غیره میزان فروش کلی آثار هنری در هر سال افزایش داشته است، در حالی که طبق داده‌های جدول (۱) که شرح آن در نمودار (۱۲) نشان داده شد، به ظاهر برگزاری دوره‌های حراج تهران هر ساله با استقبال بیشتری مواجه شده و میزان خرید و فروش آثار هنری در حراج همراه با رشد تورم، افزایش یافته اما در واقع میزان کلی فروش آثار هنری همراه با افزایش تورم و نرخ دلار آزاد، بر حسب تومان افزایش داشته است؛ اما توجه به کاهش ارزش ریال، تورم نقطه‌ای و درصد فروش آثار هنری در حراج تهران، نشان می‌دهد که تأثیر افزایش تورم بر میزان تقاضا و خرید کالاهای هنری مانند تأثیر آن بر سایر کالاها و خدمات نبوده و به بیانی دیگر حراج تهران نه تنها نتوانسته همگام با افزایش تورم، فروش آثارش را افزایش دهد بلکه روندی رو به کاهش نیز داشته است.

نتیجه‌گیری

با بررسی ۳۷ اثر فروخته شده از پنج هنرمند (بهمن محمص، سهراب سپهری، محمد احصایی، آیدین آغداشلو و فرهاد مشیری) و تأثیر نرخ تورم و دلار آزاد بر فروش آثار هنری در حراج تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ چنین به دست آمد که هر کدام از مؤلفه‌های اثر گذار در فروش به تنهایی می‌تواند تأثیری مستقیم در قیمت گذاری نهایی تابلوها داشته باشد. همچنین ابعاد تابلوها، یکی از عناصر بسیار مؤثر در ارزش گذاری آثار هنری خصوصاً آثار نقاشی محسوب شده و به میزان زیادی در افزایش قیمت پایه و قیمت فروش آن تأثیر دارد؛ به نحوی که آثار هنری با ابعاد بزرگ‌تر با قیمت پایه بیشتری ارزش گذاری و با قیمت بالاتری نسبت به آثار با ابعاد کوچک‌تر به فروش می‌روند. تأثیر بزرگ بودن تابلوها به قدری زیاد و مهم است که عموماً تأثیر سایر مؤلفه‌هایی چون بستر اثر، تاریخ خلق اثر و امضای هنرمند کم‌رنگ‌تر می‌شود. با بررسی تکنیک و بستر آثار، عموماً تکنیک رنگ روغن و اکریلیک بر بستری از جنس بوم مبلغ فروش بالاتری دارد و همچنین استفاده از ورق طلا در تابلوهای نقاشی و خط نقاشی، عاملی قوی که بتواند به تنهایی سبب افزایش قیمت فروش آثار شود، نیست. از آن جهت که تمامی آثار بررسی شده، مربوط به دوره معاصر بود، عموماً تاریخ خلق آن‌ها به تنهایی تأثیری زیادی در قیمت گذاری آثار نداشت. اما به طور کلی در ارتباط با آثار نقاشی آقایان سپهری و محمص که تابلوهایشان نسبت به دیگر نقاشان، از قدمت بیشتری برخوردار بود، تاریخ خلق، تأثیر بیشتری بر ارزش گذاری نهایی داشت. از طرفی دیگر، غالباً آثار هنرمندانی که در قید حیات نیستند، به علت عدم خلق آثار جدید از سوی آنان به قیمت بالاتری از هنرمندانی که زنده هستند، فروخته می‌شود. اما در آخرین دوره‌ای که حراجی تهران برگزار شد (سیزدهمین دوره، دی‌ماه ۱۳۹۹) اگر چه رکورد بالاترین مبلغ فروش توسط آیدین آغداشلو با اثری با عنوان *خاطرات/مید* در مقایسه با آثار هنرمندان متوفی، شکسته شد؛ اما در واقع این اثر بر حسب تومان به بالاترین قیمت به فروش رفت در حالی که با در نظر گرفتن ارزش دلار آزاد همچنان آثاری همچون آثار سهراب سپهری هنوز رکورددار می‌باشد. اما به طور کلی استثنایی که در ارتباط با فروش اثر *خاطرات/مید* از آیدین آغداشلو وجود داشت این بود

sale%2096.pdf

شاخص قیمت مصرف کننده

<https://www.bourseinness.com/dictionary/cpi>

شاخص قیمت مصرف کننده - اسفند ۱۳۹۷

<https://www.amar.org.ir/news/ID/10120/>

شاخص قیمت مصرف کننده - اسفند ۱۳۹۸

<https://www.amar.org.ir/news/ID/12754/>

شاخص قیمت مصرف کننده - اسفند ۱۳۹۹

<https://www.amar.org.ir/news/ID/15470/>

شش جوانی، حمیدرضا (۱۳۹۵)، درآمدی به ساختار و منطق بازار هنرهای تجسمی، محمدرضا مریدی گردآورنده مجموعه مقالات، اقتصاد هنر ایران، صص ۶۳-۸۰. تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.

قیمت باورنکردنی تابلوی ابراهیم و فرشتگان رامبرانت

<https://shahrvandonline.ir/11757>

گران ترین آثار فروخته شده در حراج تهران با احتساب نرخ دلار

<https://www.honarmrooz.com/حراج-تهران-با-احتساب-نرخ-دلار/>

بخش - تجسمی - ۱/۶۵ - ۲۵۰ - گرانترین - آثار - فروخته - شده - در - گزارش شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در

اسفندماه سال ۱۳۹۵

https://amar.org.ir/Portals/0/Files/reports/1395/g_shghkvkhmkhshk_95-12.pdf

نعیمی جورشری، عباس (۱۳۹۷)، مقدمات جامعه‌شناسی هنر، تهران: انتشارات نصیرا.

نمودار جامع تحولات سالانه دلار

https://www.tgju.org/profile/price_dollar_rl/charts

<https://tehranauction.com/category/2017/>

حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران تیر ۱۳۹۷

<https://tehranauction.com/category/2018-2/>

حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران تیر ۱۳۹۸

<https://tehranauction.com/category/2019/>

حراج هنر مدرن و معاصر ایران دی ۱۳۹۹

<https://tehranauction.com/category/1399-dey/>

حراج هنر معاصر ایران دی ۱۳۹۵

<https://tehranauction.com/category/2016-2/>

حراج هنر معاصر ایران دی ۱۳۹۶

<https://tehranauction.com/category/2018/>

حراج معاصر ایران دی ۱۳۹۷

<https://tehranauction.com/category/2019-2/>

حراج هنر معاصر ایران دی ۱۳۹۸

<https://tehranauction.com/category/1398-dey/>

حواشی حراج هنر تهران از نرخ دلار تا قانون حسین پاکدل

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/04/09/1763679/>

رکوردشکنی نقاشی ۵۰۰ ساله داوینچی از یک خرس

<https://www.irna.ir/news/84398731>

رنگ‌چیان، علی؛ نسل‌شاملو، عباس (۱۳۹۵)، عرضه و فروش آثار تجسمی با نگاهی به حراجی تهران، محمدرضا مریدی گردآورنده مجموعه مقالات، اقتصاد هنر ایران، صص ۱۴۱-۱۵۶، تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.

زولونی، آلسیا (۱۳۹۵)، اقتصاد هنر معاصر؛ بازارها، راهبردها و نظام ستارسازی، ترجمه حمیدرضا شش جوانی و لیلا میرصفیان، تهران: فرهنگستان هنر.

شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در سال ۱۳۹۶

<https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/tavarom%20>